

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

fahs

FAHS * NUMMER 2 * APRIL 1994

Nyhedsbladet FAHS

FAHS-bladet vil fra og med dette nummer være mere nyhedspræget end tidligere. Et blad, der skal »markedsføre« Frederiksborg Amts Historiske Samfund som bindeleddet mellem de mange lokalhistoriske foreninger, museer og arkiver i Amtet. Den »lokalhistoriske hovedforening«, som man med fordel kan være medlem af uanset tilhørsforhold til den lokalhistoriske forening i ens eget område. Dér, hvor man kan læse lidt om, hvad der sker alle de andre steder i Frederiksborg Amt, uanset om det skal give inspiration til søndagsturen eller blot holde vore medlemmer ajourført med det nyeste om det gamle. Det siger naturligvis sig selv, at med en udgivelsesfrekvens på minimum 3 måneder, er der grænser for, hvor nyt stoffet kan være, men den kvartårlige udgivelse giver dog alle implicerede parter i Amtet mulighed for at oplyse medlemmerne af FAHS om særudstillinger, foredrag, udflugter, nye bøger, udgravninger og andet af kulturhistorisk interesse, blot redaktionen af nærværende blad får tilsendt materialet i god tid inden næste udgivelse. FAHS-bladet vil således bringe den faste rubrik »Rundt i Amtet«, hvis omfang bestemmes af bladets brugere. Rubrikken vil således også repræsentere den mere journalistiske del af FAHS-redaktionens virke, noget flere medlemmer har savnet, da de jo får vor glimrende årbog, der siden 1906 har bragt artikler om stort og småt af lokalhistorisk interesse i Amtet. FAHS-bladet skal jo ikke bare være en mini-udgave af årbogen, hvad det har haft tendens til at blive; det må vi ærligt indrømme. Vi vil naturligvis ikke af den grund glemme de små historiske artikler, især ikke nu, hvor flere læsere har reageret positivt på vore nødråb vedrørende mangel på stof.

Lars Bjørn Madsen

Forsidebilledet: Parti fra det gamle Slingerup. Fra Arne Sundbo, Slingerups Historie.

fahs

FAHS er medlemsblad for Frederiksborg Amts Historiske Samfund. Udkommer 3-4 gange årligt. Artikler til bladet sendes til FAHS, sekretariatet: Helsingør Kommunes Museer, att. Poul Korse, Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør. Tlf.: 4921 0098.

FAHS * NUMMER 2 * APRIL * 1994

REDAKTION

Poul Korse
(ansvarshavende).
Lars Bjørn Madsen.
Eva Deichmann.

Tryk: A-Print,
Espergærde
Lay-out og
tilrettelæggelse:
Helsingør Kommunes
Museer.

Slangerups Bytrommer

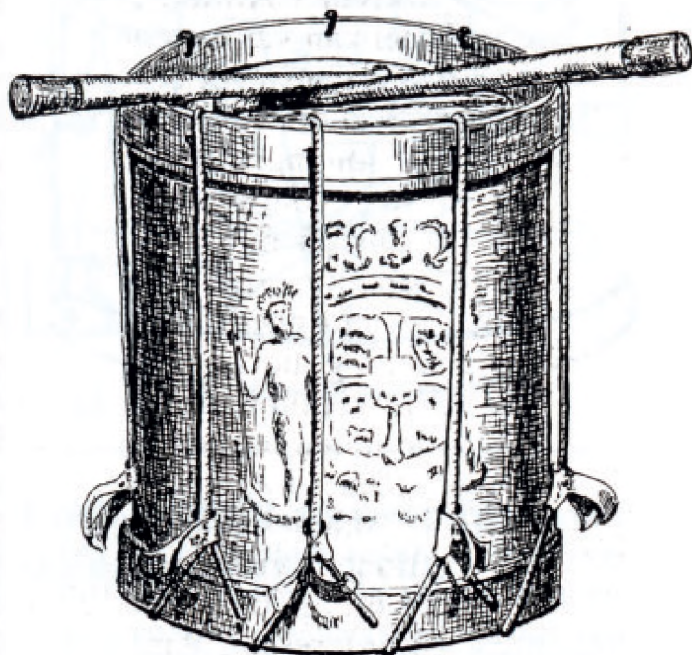
af Christian Larsen

Som i de fleste købstæder havde også Slangerup sin bytromme og trommeslager. I Slangerup har vi hele to bevarede trommer; den ældste er dateret til 1600-tallets midte, den yngste til året 1806, fremstillet af Mester Rosborg for 15 rigsdaler. Den ældste tromme har trækedel, den nyere er en messingtromme.

Hvorfor skulle man bruge tromme? I de tider, hvor kun få mennesker kunne læse og skrive, var det nødvendigt at anvende andre midler for at få informationer ud til byens borgere. Det kunne være meddelelser fra byrådet, fra kommissioner mv., f.eks. kan vi i gamle protokoller se, at Sundhedskommissionen den 20. april 1889 befaler trommeslageren ud for at bekendtgøre, at alle rendestene skal renses og fejles hver lørdag. Den 20. august 1892 gælder det igen renholdelse af koaker, latriner og rendestene på grund af »den sig nærmende Koleræpidemi«. Der var altså endnu i slutningen af 1800-tallet brug for trommeslageren, en institution der stammer fra langt tilbage i middelalderen - oprindelig til brug for hæren.

I Slangerup ophører trommeslagning ca. 1906. Som trommeslagere nævnes f.eks. Jon Frederiksen, Frederik Rasmussen og Morten Spillemand. Trommeslageren virkede således som en slags almindelig »Slangerup Avis«, men også ved katastrofer som pest, brand, krig, besættelse og ved henrettelse, ofte ledsaget af vægtere med morgenstjerner.

Den ældste tromme, den fra 16-1700-tallet, var i mange år forsvundet,

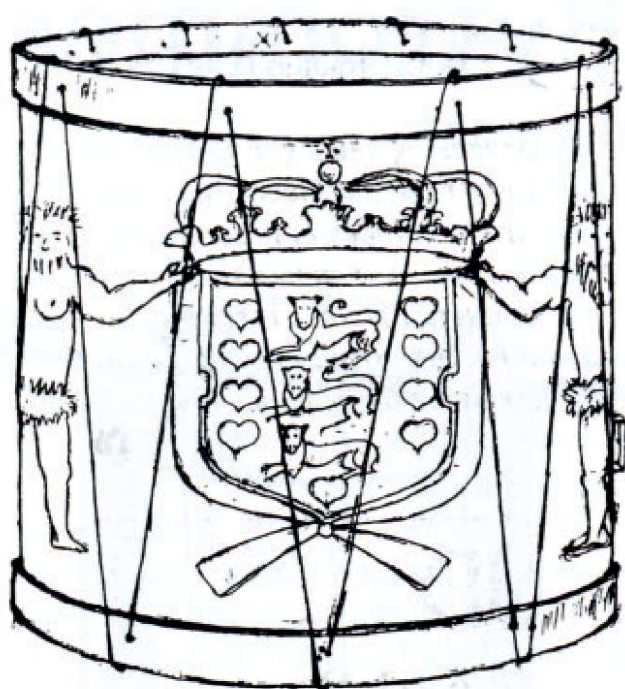

Slangerups bytromme fra 1806 tegnet af H. Kaarup Nielsen.

men Historisk Forening for Slangerup Kommunes første arkivar, Anton Kaarup Nielsen, fik »støvet den op« på det tidligere mejeris loft. Kaarup Nielsen fortæller: »Jeg besøgte dr. Romose, der på det tidspunkt var ejer af det gamle mejeri, som nu anvendes som gelatinefabrik. I samtalen løb siger dr. Romose: Jeg har noget af en gammel tromme ovre på loftet; den har jeg ikke nænnet at smide ud. Nu skal jeg gå over at hente den.

Var det mon den gamle tromme, som mistede trommeskindet? Det var sørgelige rester dr. Romose og hans søn kom med i favnen. Reiferne var knækket; af

Den gamle tromme for Slangstrup Borgervæbning. Anton Kaarup 1973. Det smedede beslag på trommens side (ses ikke tydeligt på tegningen) henviser i sin udformning til slutningen af 17. årh. eller begyndelsen af 18. årh. hvilket også kongekronens udformning bekræfter.

snorene, der skulle holde det hele sammen, var der kun rester tilbage, nogle af strammelapperne manglede og trommeskindene var bukket sammen som var det indpakningspapir.

Det første jeg så efter var, om der var revne i trommeskindet; det var der. Musene havde også smagt på det. Det var altså den gamle tromme fra dengang i trediveerne, men hvordan kan det være, at den findes på det gamle mejeri? Det må have sin forklaring. Lidt af det gamle støv blev børstet af, og jeg fik lov at få den gamle tromme med hjem. Den blev vasket af i regnvand; det ville ikke skade, da det er blødt vand uden kalk. Kedlen var lavet af

en håndskåret egespån og var udvendig malet rød. Reiferne, kanterne, hvorigennem snorene gik, og som skulle holde trommeskindet på plads, var malet lysegrønne, men ellers var der ingen årstal eller dekoration. Det eneste man vidste var, at den var blevet erstattet i 1806 af den førromtalte messingtromme. Da det værste støv var vasket af, lagde jeg mærke til, at på bestemte steder af kedelen var vandet længere om at fordampe, og der viste sig blanke flader, der dannede et flammemønster, men på et sted holdt mønsteret op. Ved forsigtig at fjerne den røde maling, kom der ganske rigtigt et flammemønster frem i rødt og hvidt, men det var rigsvåbenet og ikke byvåbenet, der kom til syne - men ingen årstal. Fra våbenskjoldets nederste kant til reifen var der et lille stykke, hvor den røde maling endnu ikke var helt fjernet; måske sad der et årstal der. Men i stedet for årstal, viste der sig rester af et tidligere våbenskjold«.

Hvordan kommer den gamle tromme på det tidligere mejeris loft? Direktør Vagn Jespersen, søn af mejeriejer Jespersen, på et tidspunkt formand for Borgerforeningen, kendte intet til trommen; derimod kunne han huske, at der en nytårs morgen stod en kasse med et kors på nede i deres have, hvorpå der stod: »Borgerforeningen er afgået ved døden«.

Det er sikkert i den forbindelse som borgerforeningens formand, at trommen kunne findes på det tidligere mejeris loft, og da borgerforeningen er afgået ved døden, har der ikke været penge i kassen til at sætte trommen i stand for, og derfor er den sat til side og glemt. Takket være dr. Romoses pietetsfølelse for gamle ting, står vi i dag med et uundværligt minde fra det gamle Slangstrup.

Trommen blev indleveret til under-

søgelse på Nationalmuseet. Heraldikeren Aage Wulff mener, at trommen er efterladt her af en militær afdeling i 1700-tallet og derefter optaget af Slangerup By.

Den nyere tromme fra 1806 er stadig i brug og virker som den skal. I nyere tid (1974) har en kreds af Historisk Forenings medlemmer oprettet et »Tromme- og Vægterkorps« og her gennem de forløbne år optrådt talrige gange iført uniformer, kopier af morgenstjernen og by-

trommen fra 1806.

En historisk tradition videreføres.

Denne artikel og ledsagende tegninger har vi lånt fra Ejegod Tidene nr. 1, marts 1994. I artiklen findes et fotografi af den gamle tromme, hvor man kan se de vigtigste detaljer. Ejegod Tidende er medlemsblad for Historisk Forening for Slangerup Kommune og er nu udkommet i 10 år.

BOGTILBUD

til medlemmer af F A H S

Bogen om Gurre

I 1992 udkom bogen om Gurre; det første egentlige bogværk om denne spændende del af Nordsjælland. Bogen er udarbejdet af en kreds af personer fra Helsingør Kommunes Museer og Forsvarets Center for Lederskab og den er skrevet af forskellige eksperter på området. Artiklerne er følgende: Landsbyen Gurre, Gurre i historien, Gurre Vangs historie, Tidligere ejere af Gurtehus, Gurtehus og Dansk Røde Kors, Gurtehus som reserveofficersskole, Hærens Kursuscenter, Fuglene ved Gurre Sø og Gurre i sagn og digtning. Bogen ledsages af et stort kort over området, tegnet til formålet og på bagsiden visende de almindeligste fugle omkring søen.

Bogen koster normalt 80 kr., men som medlem af Frederiksborg Amts Historiske Samfund kan man nu erhverve sig bogen for kun 65 kr i Helsingør Bymuseums butik, Sct. Annagade 36, Helsingør.

Birger Mikkelsen: ...for anstændighedens skyld.

Bog om modstandsbevægelsens sundruter fra Snekkersten og Espergårde, udgivet af Sundets Venner 1994.

I marts 1994 udkom lokalhistorikeren, redaktøren og forfatteren Birger Mikkelsens ny bog, der på en spændende og levende måde fortæller om den noget dramatiske dagligdag i Snekkersten i besættelsestidens sidste år. Her var flere borgere medvirkende ved flygningstransporterne over Øresund til det neutrale Sverige, ikke mindst ejeren af Snekkersten Kro H. C. Thomsen, der til gengæld skulle ende sine dage i koncentrationslejren Neuengamme i 1944. Birger Mikkelsen byder med sin ny bog på 63 siders spændende læsning for kun 125 kr for medlemmer af Frederiksborg Amts Historiske Samfund. Normalprisen er 150 kr. Bogen kan købes i Helsingør Bymuseums butik, Sct. Annagade 36, Helsingør.

Formandsberetning 1993

af Kenno Pedersen

Formandens årsberetning plejer at blive publiceret i samfundets årbog. Da vi i øjeblikket befinder os i en periode med »skæve« terminer for udgivelse af årbøger, har vi undtagelsesvis valgt at bringe årsberetningen for 1993 i foreningsbladet.

Generalforsamlingen som afvikledes den 21. november 1992 på Fredensborg Bibliotek fornemmes at have været ganske berigende. Der var usædvanligt pænt fremmøde, gode foredrag og fremfor alt en god debat inspireret af journalist Ditlev Hansen. Økonomien er et centralt og afgørende parameter i enhver foreningsliv og virke. Således også i Frederiksborg Amts Historiske Samfund, som kunne præsentere en pæn aktuel økonomi, men med et lidt mistrøsteligt perspektiv. På generalforsamlingen lovede formanden på bestyrelsens vegne måske meget letsindigt, »at forsøge at bringe positiv overensstemmelse mellem udgifter og indtægter«. Der blev dog behørigt taget forbehold med et »forsøge«. Men det er nu faktisk lykkedes, hvad kassereren vil berette nærmere om senere. Men dermed er alt ikke økonomisk fryd og gammen. Medlemstallet er fortsat faldende, og dette er ikke mindst alvorligt, når vi ikke kan påregne hvert år at lave prisbillige publikationer. Det er lykkedes i 1992 og igen i 1993.

Årbog 1993 er i den sammenhæng helt ekstraordinær, idet denne samtidig er omtrent dobbelt så stor som forgængeren. Bogen er blevet til i et samarbejde mellem Amtets kultur- og undervisningsafdeling og arkæologerne ved museerne i anled-

ning af »arkæologi-året«, som netop er 1993. FAHS har købt bogen som særtryk. En kommende årbog, der som tema har »Halsnæs - som kunstnerne så det«, bliver ligeså omfangsrig, men ikke helt så billig blandt andet på grund af billeder i farve-gengivelse. Men øget medlemstal, større oplag og dermed bedre økonomi - det er sagen.

Økonomiske betragtninger ligger derimod ikke umiddelbart til grund for redaktionens overvejelser om at stoppe udgivelsen af FAHS-bladet, men alene mangel på relevant stof. Redaktionen har ganske enkelt ikke tid og kræfter til både at lave bladet og skrive artiklerne. Der bruges rent faktisk mange ressourcer i Helsingør på udgivelsen af dette medlemsblad. Hertil kommer arbejdet med pakning og distribution. Her vil benyttelsen af avispostkontoret være en oplagt ide, og tillige være økonomisk besparende. Men dette fordrer tilgængæld, at vi mindst udsender 4 numre pr. år! Så uden en konkret opbakning i form af artikler og andet materiale i et passende omfang intet FAHS-blad om føje tid. Uafhængigt heraf vil medlemmerne kunne glæde sig over fremover 6 gange årligt at mødtage den nydelige og gedigne arrangemetskalender "Kultur i Frederiksborg Amt". Dette sker i forbindelse med, at bestyrelsen har besluttet at overlade kontingentopkrævning, regnskab m.v. til Helsingør Teaterkontor, idet vores nuværende kasserer dog fortsætter som den formelt ansvarlige for regnskabet. Denne ordning giver nemlig mulighed for at blive optaget på listen over modtagere af kalen-

deren via postvæsenet. Ekspeditionen af årbøger m.v. overgår ved samme nyordning til Poul Korse og Kenno Pedersen med adresse på Helsingør Bymuseum. Selvom samarbejdet fortsætter, vil jeg meget gerne i denne sammenhæng rette en varm tak Bent Laurents og Unibank for efterhånden mange års god og gedigen medvirken ved kassererinstitutionen. Jeg vil tilsvarende rette en varm tak til Tenna Bülow for et godt og aldrig svigtende engagement i sekretariatsarbejdet.

Generalforsamlingen gav endvidere bestyrelsen anledning til drøftelse af mange andre forhold, således også en revision af vedtægterne, som der fortsat arbejdes med. Ligeledes med de forskellige forslag til synliggørelse af Historisk Samfund herunder nye PR-mæssige fremstød. Med hensyn til en distribution af restoplaget af FAHS-bladet via amtets biblioteker, så er situationen den, at oplaget rent faktisk er nøje afstemt efter medlemstallet, idet hvert ekstra eksemplar der laves koster penge, så dette forslag må overvejes meget nøje, også på baggrund af usikkerheden om bladets fortsatte udgivelse. Men på den anden side ligger oplagt nok en betydelig reklameværdi i en sådan distribution. Men en ny udgave af vores tidligere reklamebrochure kan måske i denne forbindelse være mere tjenlig. Der er arbej-

des på en helt ny udgave af brochuren. Bestyrelsen har ikke fundet det betimeligt at anvende ressourcer, såvel økonomisk som arbejdsmæssigt, på at lave radio-spots som reklame for FAHS. Men derimod meget gerne gratis-annoncer, hvor dette måtte være muligt. Muligheden er allerede blevet udnyttet i den omtalte arrangementskalendar. Med hensyn til spørgsmålet om salg af årbogen gennem amtets boghandlere, så må det siges, at disse generelt er overmåde henholdende med hensyn til at købe bogen til deres forretninger, men de vil selvfølgelig fortsat få tilbudet, som iøvrigt også ligger i den almindelig bognotering.

Tur-udvalget har sædvanen tro arbejdet støt og roligt, og har selvfølgelig fået arrangeret en vellykket forårstur til Allerød med besøg ved bl.a. Nr. Herlev Kirke, gennem Kollerød landsby forbi Brudevalle, hvor verdens første lurer i sin tid blev fundet, samt besøg på Allerød Rådhus og derefter til Blovstrød Kirke.

Sensommerturen gik til Hammermøllen ved Hellebæk. Trods øsende regn var deltagelsen stor, og tilkendegivelserne går på en udtalt tilfredshed med form og indhold. Manglende tilmelding var årsagen til at »Skåne-turen«, som var arrangeret i samarbejde med Helsingør Museumsforening måtte aflyses.

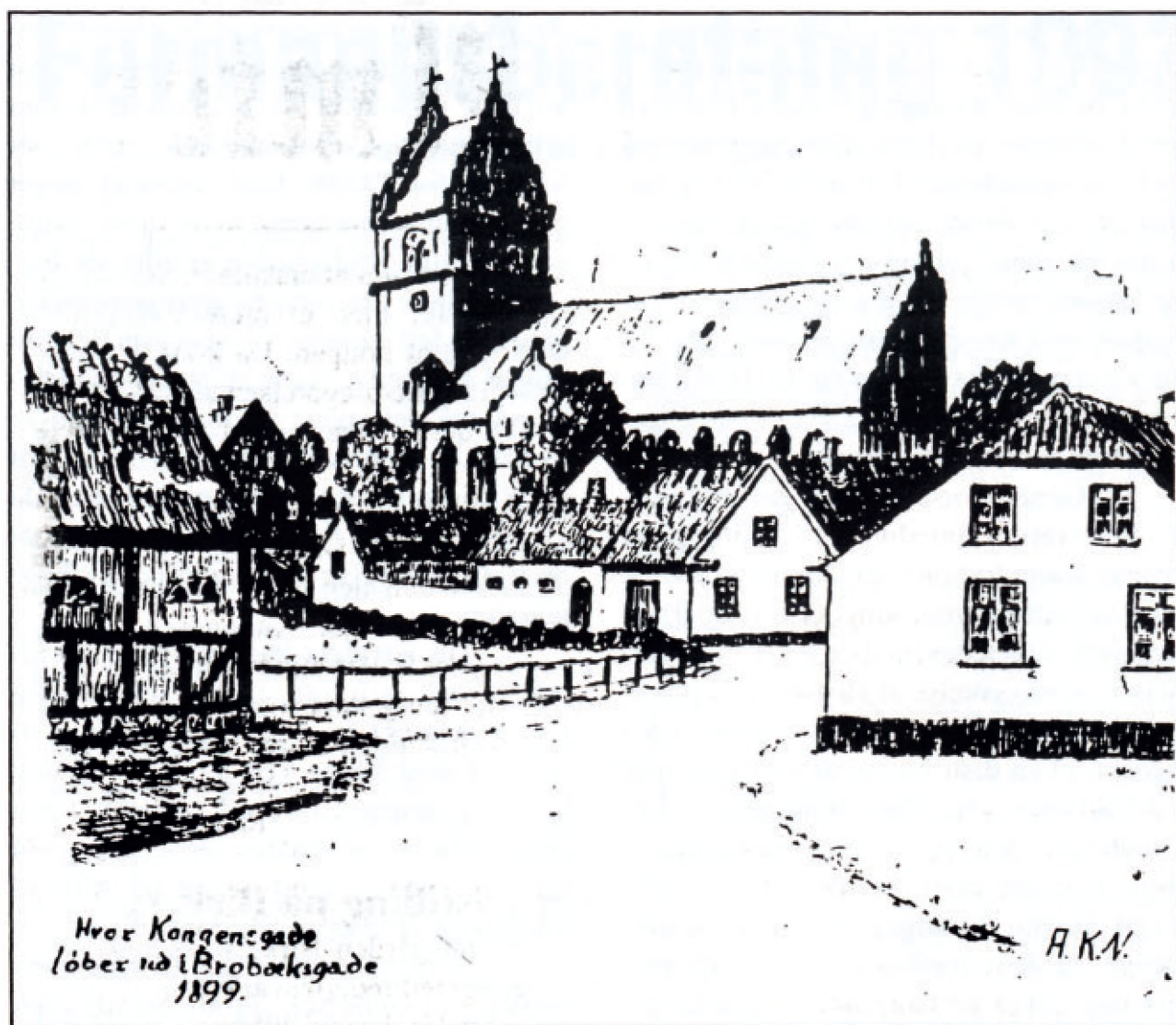

Forårsturen til Jørlunde og den gamle købstad Slangstrup

Lørdag den 7. maj kl. 13.30 mødes vi ved Jørlunde Kirke til en rundvisning i denne gamle romanske frådstensbygning. I kir-

kens kor og skib er bevaret prægtige højromanske kalkmalerier med scener af Jesu liv. Kl. 14.30 mødes vi foran Slangstrup Raadhus, hvor borgmester Bent Lund byder velkommen. Herefter samles vi til kaffe-bord i den nyindviede Gæstgivergaard, og her vil borgmesteren som vært ved kaffe-bordet fortælle om Slangstrups nutid og fremtid. Under ledelse af arkivleder Chris-

tian Larsen (se dennes artikel om Slangerups trommer side 3ff) er der efter kaffen rundtur i Slangerup bl.a. med besøg i den store gamle købstadskirke, hvor salmedigteren Thomas Kingo var præst. Kingo var født i Slangerup 1634 og gik i skole her. Han kom ganske vist i latinskolen i Frederiksborg (Frederiksborg Statsskole) men vendte tilbage til sin fødeby som præst, hvor han også skrev salmerne »Nu rinder Solen op af Østerlide« og »Vaagn op og slaa paa dine Streng«. Siden blev han biskop over Fyns Stift. Denne barokkens største digter døde i 1703. I 1883 rejste man en mindesten for Kingo på Kirketorget, som vi også kommer til at se. Provst

Parti fra Slangerup i 1899 med kirken i baggrunden. A. Kaarup Nielsen.

Knud Andersen vil være til stede, når vi besøger kirken.

Af hensyn til kaffebordet er tilmelding nødvendig. Ring derfor venligst til en af følgende: Anna Esbech (42 17 83 49), Aase Zineck (42 31 13 85) eller Erik Buch Vestergaard (49 21 46 04).

Der køres i egne biler, og det anbefales, at man søger samkørsel. Bus 600 S kører fra Hillerød Station på klokkeslettene 00/20/40 med ankomst til Jørlunde kl. 22/42/02. HT-køreplan for S-busser og S-tog fås på alle stationer.

Rundt i Amtet

Spændende bog om Frederiksværks kanoner.

En af Frederiksværks flittige lokalhistorikere Jørgen Aagesen har nu skrevet en bog om Classens kanonstøberi i Frederiksværk. Der er lagt et meget stort arbejde i bogen, og det er da også blevet en meget pæn bog. For mange vil emnet måske være specielt, men Jørgen Aagesen kommer med sin smittende begejstring for emnet hele vejen rundt om det. Så der er mange oplysninger at hente. Vi kommer tilmed en tur rundt om jorden sammen med ham på hans efterforskning af, hvor der i dag findes Frederiksværk-kanoner. De blev jo solgt til mange lande, erobret i adskillige krige og anvendt i vore kolonier.

Man har på fornemmelsen, at Jørgen Aagesen ved besked om samtlige eksisterende i Frederiksværk fabrikerede kanoner, selvom han selv mener, det stadig er muligt at »gøre fund«.

Jørgen Aagesen vil gerne fortælle os alle sin historie, så han har været så venlig at tilbyde Frederiksborg Amts Historiske Samfunds medlemmer bogen for 90,- kr. Den kan købes i byarkivet på Frederiksværkegnens Museum, Jernbanegade 4, Frederiksværk, Tlf. 42 12 06 05 (9-13).

I en redegørelse om inskriptionerne på kanonerne finder vi følgende pudsige oplysning: »I 1765 kommer Classen faktisk for sent med at hylde kong Frederik den Femte. Meningen var god nok, idet det var

Classens intention at erstatte Frederik den Femtes ciffer med et mere prangende brystbillede af kongen. Da kongen imidlertid dør før færdiggørelsen af kanonerne, ser vi nu det særprægede, at Frederik den Femtes brystbillede omkranses af den nye konges navn, nemlig CHRISTIANVS SEPTIMVS REX DANIAE ET NORVEGIAE (Christian den Syvende, konge af Danmark og Norge). Kanonerne var 12 punds, og der findes mindst 2 stk. bevaret: een på Kronborg støbt som nr. 2 og een på Akershus fæstning i Norge støbt som nr 1.

Rigmor Martens

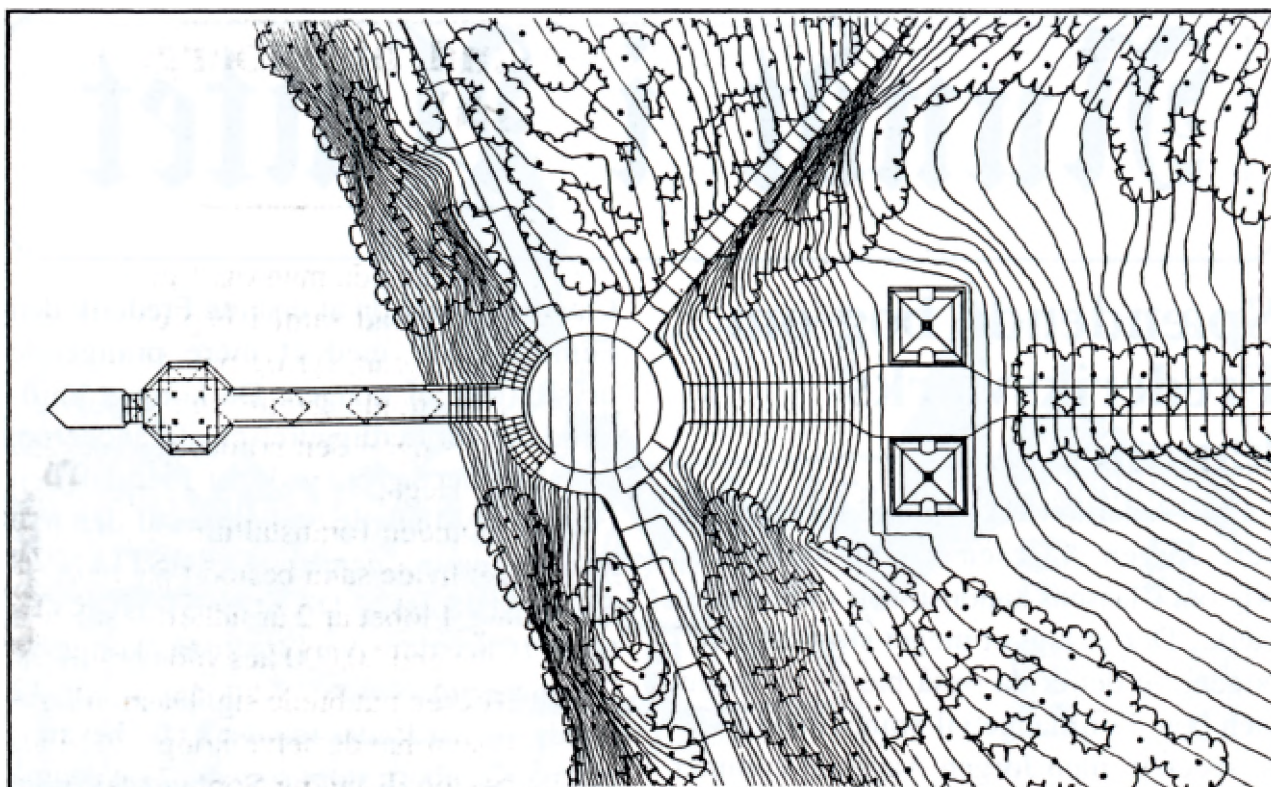
Særudstilling på Birkely

På museumsgården Birkely, Hillerødvej 115 i Kregme/Frederiksværk, kan man fra den 1. juni 1994 se udstillingen »Fra land og by. Frederiksværkegnen i billeder«.

En ny Kongebro i Fredensborg Slotshave

Takket være en energisk indsats fra Bevaringsforeningen i Fredensborg er det nu næsten lykkedes at skrabe de mange penge sammen, som det vil koste at få bygget en ny kongebro ved thepavillonerne i Fredensborg Slotshave. Der har i tidens løb været ialt 3 broer her og den sidste blev fjernet i 1967 efter en vinter med svære is-skruninger. Den første og den fornemste bro blev opført i 1722 under ledelse af havekunstneren og arkitekten Johan Cornelius Krieger. For enden af broen blev opført

et lysthus, en eremitage, i 2 etager, således at kongen og hans nærmeste kunne spise »en eremitage«, altså uden for mange tjene- og forstyrrende ånder. I 1771 blev den fjernet på grund af brøstfældighed og erstattet af en ny og mere simpel bro. Omkring 1860 blev den tredje Kongebro bygget. Fælles for dem alle var, at de gav mulighed for at udnytte Esrum Sø's herligheder, hvadenten man ville nyde udsigten fra brohovedet over søens blanke flade med Holtet og Gribskov som malerisk baggrund eller benytte den som anløbsbro. Da Kongebroen i de sidste to århundreder har været Esrum Sø's svar på Langelinie; et yndet udflugtsmål for lokalbefolkningen, har det længe været ønsket at rejse den fjerde Kongebro. Hans kongelige Højhed Prins Henriks fødselsdag den 11. juni 1994 har givet en kærkommen lejlighed til at søge denne drøm realiseret; noget der altså synes at lykkes. En Kongebro til Prinsen i fødselsdagsgave, tegnet af professor og arkitekt Mogens Breyen. Den

Arkitektens forslag til en ny Kongebro i Fredensborg Slotshave. Situationsplan. Til højre for runddelen ses de to thepavilloner, der i dag slutter Eremitagealléen.

adskiller sig primært fra dens tre forgængere ved være en direkte forlængelse af Eremitagealléen, således at den ikke går vinkelret ud fra søbredden. Denne tanke var allerede arkitekten C.F. Harsdorff inde på i et aldrig realiseret forslag fra omkring 1770, og det er da også stort set hans idé, der nu bliver virkelighed.

Lars Bjørn Madsen

Stof til **Rundt i Amtet** bedes tilsendt redaktionen af FAHS senest 1. august, hvis det skal bringes i FAHS nr. 3 1994.

Vi modtager oplysninger om udstillinger, nye bøger, udgravninger og andre nyheder fra museer og arkiver i amtet.

Om Tisvilde flyvesands banemand, oldenborgeren Johan Ulrik Røhl

af Chr. Jarløv

På J.G. Gerckens monument Perminen til minde om sandflugtens dæmpning på egnen omkring Tisvilde står bl.a. at læse:

*Om nogen spørge vil og haver lyst at vide,
på hvem i dette værk monarken kunne lide,
da haver amtmænd Gram ej hvilet med sit øje,
og Røhl, som velfortjent er lønnet for sin møje.*

Gram, der stammede fra Brandenburg i Tyskland, var foruden at være amtmænd i de daværende Kronborg og Frederiksborg Amter tillige overjægmester for den kongelige vildtbane, et for sin tid højt anset embede. Han havde blik for den fare det mere end 6.000 tdr. land store flyvesandsareal, der havde en omkreds på 25 km, var for Holløses og Ramløses jorder, og for at få sat en stopper for disse kalamiteter indkaldte han i 1724 Johan Ulrik Røhl, der var klosterforvalter i Oldenburg, som dengang hørte ind under den dansk-norske kongekrone. Man vidste nemlig, at Røhl havde erfaringer for sandflugtsdæmpning i sit hjemland. Andre var blevet bedt om at påtage sig opgaven med at dæmpe flyvesandet ved Tisvilde, men ingen vovede at binde an med det.

Først lavede man et forsøg, og da det faldt tilfredsstillende ud, besluttede man at udvide arbejdet, som man -unægtelig med en vis ret- anså for meget fantastisk. En hidtidig metode med at opstille risgårder blev fremdeles opretholdt, men dertil gik man nu det skridt videre, at man gav sig til at plante marehalm og så frø af denne og dens frænde hjælmen på flyvesandet. Det er de samme planter, der den dag i dag findes ude i klitterne ved stran-

den. Dertil plantede man også guldkløver, gyvel og tornblad samt i begrænset omfang eg, bøg, gran, fyr og pil. Af alt dette lever endnu nogle gamle ege med rette kaldet Røhls ege i den nordøstlige udkant af Tisvilde Hegn.

En anden foranstaltning til dæmpning af det hvide sand bestod i påkørsel af ler og tang. I løbet af 2 år udkørtes således ikke mindre end 20.000 læs våd tang for at hindre ulykken i at brede sig. Dæmpningsarbejdet, som havde selve kong Christian den Sjettes og dronning Sophie Magdalenens interesse (majestæterne havde ladet bygge et hus i Tisvilde, hvorfra de kunne følge med i, hvad der skete), gik støt og roligt fremad, men der var store vanskeligheder med bevillingerne, som blev udredet af kongens kasse. Af arbejdskraft havde Røhl først 50, senere 100 soldater, en officer, 2 underofficerer, 15 vogne og 30 materialheste til sin rådighed. Dertil blev flere køretøjer tvangsudskrevet fra nabobyerne, som var yderst misfornøjede med denne arbejdsbyrde, over hvilken de fremførte klagemål. Samtidig beskyldtes Røhl, der havde fået koncession på et schæfferi og et hollænderi i Tisvilde med 600 får og 50 stude, for unødigt hårdhed og for at udnytte bøndernes arbejdskraft til sin egen fordel. Og bedre blev det ikke, da der til sidst opstod kontrovers mellem Gram, der havde støttet sagen så ivrigt, og Røhl, hvis brist var den, at han var ilter af sindelag. Røhl havde klaget til kongen over, at hans gage ikke slog til, men kongen ville ikke forhøje den. Først støttede Gram Røhl i denne sag; senere gik han over på kongens

parti.. Kongen mente, ligesom flere andre, at Røhl var ude på at rane til sig, og da amtmanden gav kongen medhold heri, brast venskabet bånd mellem de to medarbejdere. Enden på det hele blev, at Røhl blev afskediget med pension og måtte forlade Tisvilde, hvor han havde haft en anselig bolig i den sydlige del af byen. Taget var af tegl, og indendøre var der en stor sal med sølvservice til 12 personer, som blev taget i brug, når de kongelige kom på besøg. Det fornemme hjem brændte i slutningen af det 18. århundrede som følge af uagtsomhed ved hørbrydning.

Efter at være trådt tilbage vedblev Røhl at bevare en vis kontakt med ledende kredse. I 1741 døde han i en fremrykket alder i Helsingør. Opgørelsen af hans bo viste, at han på sine ældre dage var en ret velstående mand. Nu kan man godt sige om Røhl og hans arbejde ved Tisvilde, hvad man vil, og det skortede heller ikke på kritik, hvad det jo sjældent gør, især overfor mennesker, der som Røhl er forud-

for deres tid. Der gik de mærkeligste fragsagn om den store mand. Det blev således fortalt om ham, at hvor hans hest gik, voksede græsset frem, og når der var ildebrand, behøvede han blot at ride et par gange rundt om brandstedet, hvorefter ilden slukkedes. Legenden eller måske snarere sladder og den menneskelige enfoldighed fik også lavet det til, at han var i pagt med den onde selv. Men for eller imod; et står ufravigeligt fast. Det var først og fremmest Røhl, der havde det fornødne moralske mod til at gribe om den nælde, som andre end ikke havde turdet røre ved, da han i året 1724 tog fat på at bremse den store sandørkens ekspansion oppe ved Kattegat, og det siger sig selv, at uden megen fasthed og bestemthed havde det været komplet umuligt at føre den gigantiske kamp igennem til sejr. En retskendelse fandt da også de fleste sigtelser, der var rejst mod Røhl, ubegrundede. Selv påstod han, at det lykkedes ham at frelse Tibirke Kirke og 10 landsbyer fra ødelæggelse. Intet under, at han fik fortjenstmedaillen både af Frederik den Fjerde og af Christian den Syvende. Men bittert var det, at man på trods heraf gentagne gange gav ham afslag på ansøgninger om ansættelse ved forstsvæsenet.

I 1738, da Røhl havde forladt Tisvilde, rejstes Perminen på Stuebjerg ved flyvesandets østgrænse som et varigt minde om det store arbejde, der blev grundlaget for det vidunderlige rekreative område, som i dag er fælles eje. 250-året for denne begivenhed fejredes ved en højtidelighed på stedet i sommeren 1988. Røhl plantede som nævnt ovenfor de første træer på det sandføgne område, men den helt store tilplantning kom først senere, som det forøvrigt er omtalt i FAHS nr. 3, september 1988.